

4. KONGRES

hrvatskih povjesničara umjetnosti

24.–26.11.2016.

Institucije povijesti umjetnosti

4. kongres hrvatskih povjesničara umjetnosti 24.–26. studenoga 2016. Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

ORGANIZATORI

Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske
Institut za povijest umjetnosti

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Sanja Cvetnić
Irena Kraševac
Zvonko Maković
Ivana Mance
Milan Pelc
Martina Petrinović

SURADNIK

ORGANIZACIJSKOG ODBORA
Krešimir Juraga

TEHNIČKA PODRŠKA

Muzej suvremene umjetnosti

Kongres se održava pod visokim pokroviteljstvom predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović.

Kongres je organiziran uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba i Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Uvod

Nedvojbena epistemološki i društveni izazovi kroz koje povijest umjetnosti, zajedno s ostalim humanističkim disciplinama, prolazi na putu – vjerujemo – svoje profesionalne budućnosti, uvijek su dobro vrijeme za promišljanje temeljnih institucionalnih oblika koji su je povijesno oblikovali, osiguravajući joj integritet autonomne znanstvene djelatnosti sve do današnjih dana. Pretpostavljajući da pojam „institucije“ pruža dovoljno širok okvir za refleksiju o razvoju discipline u povijesnom vremenu, ali i za raspravu o sadašnjem razumijevanju njezinih disciplinarnih zadaća, odabrali smo ga kao krovnu temu 4. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti. Pojam institucije postavljamo u njegovome širem značenju organizacijskoga načela ili koncepta koji određenu djelatnost ili ponašanje ustanovljuje kao društveno funkcionalne, pa nam je stoga namjera zadanim naslovom obuhvatiti ne samo fizičke ustanove koje generiraju ili posreduju povijesnoumjetničko znanje, već i sve druge oblike djelovanja i forme mišljenja, koje disciplini povijesti umjetnosti daju pravno-običajni i metodološki legitimitet: dakle, od muzejskih i akademskih institucija u rasponu od galerije do časopisa, preko modela povijesnoumjetničke naracije u rasponu od monografije do sinteze, pa sve do osnovnih kategorija historizacije umjetničkih fenomena – ukratko sve što nam pruža mogućnost da svoj vlastiti rad promatramo u kontinuitetu znanstvene discipline, vodeći nas sviješću da svaki pojedinačan doprinos posjeduje normativnu valjanost za disciplinu u cjelini.

RASPORED

ČETVRTAK, 24. studenoga 2016.

DVORANA GORGONA

9:00 prijava sudionika

10:00 Otvaranje kongresa. Pozdravni i uvodni govori

11:00 Muzeji, galerije i stvaranje kanona
moderator: Zvonko Maković

Slavica Marković

Formiranje i profiliranje specijalizirane muzejsko–galerijske institucije

Marina Bregovac Pisk

Zbirka portreta Hrvatskog povijesnog muzeja – nastanak i proučavanje

Nataša Ivančević

Stvaranje muzejske institucije suvremene umjetnosti – paradigma
jednog vremena

Magdalena Getaldić, Viktorija Antolković

Povijest sabiranja antičkih sadrenih odljeva Gliptoteke HAZU

Miroslav Gašparović

Muzej za umjetnost i obrt – između tradicije suvremenosti i
budućnosti (1880.–2016.)

12:15 stanka

12:30 **Branko Metzger-Šober**

Pokušaj osnivanja Galerije moderne umjetnosti u Rijeci
u periodu od 1932. do 1943. godine

Daniel Zec

Historijat osječke galerije: od Galerije slika 1948. do Muzeja likovnih
umjetnosti 2014.

Jasminka Najcer Sabljak

Valpovačka zbirka Rudolfa i Julije Normann

Antonija Škrtić

Osnutak i djelovanje Galerije slika grada Karlovca i djelovanje
Galerijskog odjela Gradskog muzeja Karlovac

13:30 stanka

15:00 **Muzeji, galerije i stvaranje kanona**

moderatorica: Irena Kraševac

Maja Žvorc

Muzej Međimurja Čakovec i obitelj Zrinski: problemi i izazovi
prezentacije raznesene materijalne baštine

Mirjana Kos

Nestala baština i nerealizirani projekti u fondovima državnih
arhiva Hrvatske

Andreja Der-Hazarijan Vukić

Arhiv za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti
i umjetnosti: 1937.–2016.

Martina Bratić

Feminističke kustoske prakse: od pojedinačnoga angažmana
do ženskog muzeja

16:15 **PANEL**

(Ne)Ostvareno.

voditelj: Milan Pelc

sudjeluju: Žarko Domljan, Ivanka Reberski, Tonko Maroević,
Miljenko Jurković

ČETVRTAK, 24. studenoga 2016.

DVORANA ŠKOLICA

11:00 **Pisanje povijesti umjetnosti**
moderatorica: Ivana Mance

Vladimir Peter Goss

Putnik Pauzanija

Dino Milinović

„Doba oponašatelja“, rano kršćanstvo ili kasna antika? Problemi periodizacije na primjeru umjetnosti Rimskoga Carstva

Sanja Cvetnić

Knezovi krčki Frankapani kao „začinjavci“

Tanja Trška

U sjeni Carpaccia: Scuola di San Giorgio degli Schiavoni u ranoj povijesnoumjetničkoj literaturi

12:00 **stanka**

12:30 **Dubravka Botica**

Povijest istraživanja umjetnosti baroka u 20. stoljeću

Iva Pasini Tržec

„Slike prema slikama“ u zbirci sjevernoeuropskog slikarstva Strossmayerove galerije

Dragan Damjanović

O graditeljskoj obitelji Hatzinger kroz četiri nacionalne škole povijesti umjetnosti

Petar Prelog

Pledoaje za perifernu strukturu: središte i periferija u tumačenjima Božidara Gagre

13:30 **stanka**

15:00 **Medijski život povijesti umjetnosti, institucija likovne kritike i zakoni intelektualnog tržišta**
moderatorica: Sonja Briski Uzelac

Nataša Lah

Promjena disciplinarnog okvira likovne kritike od druge polovine 20. stoljeća do danas

Igor Loinjak

Institucija likovne kritike danas

Vinko Srhoj

Anything goes hrvatske kritike

ČETVRTAK, 24. studenoga 2016.

PRIZEMLJE

14:30 **PREDSTAVLJANJE NOVIH IZDANJA**

Danko Šourek

Altarističke radionice na granici: barokni mramorni oltari u Rijeci i Hrvatskom primorju, izdavač: Leykam International
predstavljajući: Sanja Cvetnić, Jürgen Ehgartner

Dino Milinović

Nova post vetera coepit. Ikonografija prve kršćanske umjetnosti, izdavači: FF Press i Hrvatska sveučilišna naklada
predstavljajući: Igor Fisković, Dubravka Botica

PETAK, 25. studenoga 2016.

DVORANA GORGONA

10:00 Metodologija: od stilskog identiteta do društvenog znaka

moderator: Milan Pelc

Ratko Vučetić, Ivana Haničar Buljan

Sulejmanov most u Osijeku – metodologija istraživanja

Fani Celio Cega

Prepoznavanje novovjekovne svakodnevice temeljem lapida koji se čuvaju u Muzeju grada Trogira

Marina Lambaša

Metodologija povijesti umjetnosti kroz prizmu stalnog postava Muzeja grada Šibenika

Andreja Šimičić

Prikupljanje građe i oblikovanje muzejskih zbirki kao doprinos razumijevanju razvoja povijesti umjetnosti i poznavanju kulturne baštine – primjer Muzeja Slavonije

Sonja Briski Uzelac

Porijeklo suvremene teorije umjetnosti u kritici disciplinarne institucije povijesti umjetnosti

Lana Skender

Suživot vizualne kulture i povijesti umjetnosti

11:30 stanka

12:00 Zaštita spomenika i konzervacija

moderator: Franko Čorić

Antonia Tomić, Joško Zaninović

Od Gradine do grada

Branka Katušin-Ražem, Anđelko Pedišić

Konzervacija zračenjem u spašavanju ratom ugroženih kulturnih dobara – primjer ratne evakuacije i zaštite inventara crkve sv. Ladislava u Pokupskom

Danka Radić

Novi zahvati gradnje u povijesnoj jezgri i okolici Trogira

Žana Matulić Bilač

Prostor splitske katedrale – inkubator konzervatorskih traganja

Iva Ceraj

Od muzejske zbirke do provedbe zaštite *in situ* – proces uspostave dizajnerske baštine zagrebačke moderne

Zrinka Paladino

Uspostavljanje i održavanje zaštite nad nepokretnom kulturnom baštinom zagrebačke Ulice grada Vukovara

Vesna Meštrić, Mirta Pavić

Prezentacija i konzervacija neuhvatljivog: *Luminoplastike*

Aleksandra Srneca iz zbirke Muzeja suvremene umjetnosti

Mario Braun

Restauratorstvo na raskrižju

14:00 stanka

15:30 Povijest umjetnosti u obrazovnim sustavima

moderator: Frano Dulibić

Josipa Alviž, Jasmina Nestić

Učenje i poučavanje likovne umjetnosti u srednjoškolskome odgoju i obrazovanju – kritički osvrt i mogućnosti reforme

Barbara Gaj, Doroti Brajnov Botić, Duško Violić

Zastupljenost vizualnih komunikacija u nastavnom procesu predmeta Likovna umjetnost u gimnazijama

16:00 stanka

16:30 **PANEL**
Ikonografija i ikonologija u hrvatskoj povijesti umjetnosti i humanistici
voditelj: Dino Milinović i Marina Vicelja Matijašić
sudjeluju: Josip Belamarić, Sanja Cvetnić, Milan Pelc

PETAK, 25. studenoga 2016.

PRIZEMLJE

15:00 **PREDSTAVLJANJE NOVIH IZDANJA**
Sandi Bulimbašić
Društvo hrvatskih umjetnika „Medulić“ (1908.–1919.): umjetnost i politika, izdavač: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske
Hrvatski povjesničari umjetnosti
Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa Hrvatski povjesničari umjetnosti: Artur Schneider (1879.–1946.), izdavač: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske
Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa Hrvatski povjesničari umjetnosti: Radovan Ivančević (1931.–2004.), izdavač: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske
predstavljajući: Sandi Bulimbašić, Ljerka Dulibić, Irena Kraševac, Zvonko Maković

SUBOTA, 26. studenoga 2016.

ZBIRKE U POKRETU, I. KAT

10:00 **Povijest umjetnosti i društvena inicijativa**
moderatorica: Ljerka Dulibić

Ana Torlak

Salonitanski spomenici u privatnim zbirkama na početku 19. stoljeća

Sandi Bulimbašić

Društvo hrvatskih umjetnika „Medulić“ – artikulacija programa

Lovorka Magaš Bilandžić

Udruženje grafičkih umjetnika i njegova uloga u popularizaciji grafičke umjetnosti u Kraljevini SHS/Jugoslaviji

Sanja Žaja Vrbica

Likovni život u Dubrovniku od 1850. do 1945. godine

Snježana Pintarić

Majstorska radionica Krste Hegedušića – prostor obrazovanja, prostor kulture

Damir Demonja

Povijest umjetnosti u strateškim dokumentima razvoja turizma u Hrvatskoj: „Lokalni akcijski plan za integrirani i održivi turizam grada Dubrovnika“ kao primjer dobre prakse

Martina Petrinović

60 godina Društva

11:45 **stanka**

12:30 **PANEL**

150 godina djelovanja Hrvatskog društva likovnih umjetnika

voditeljica: Irena Kraševac

sudjeluju: Tamara Bjažić Klarin, Tomislav Buntak, Iva Matija Bitanga, Dalibor Jelavić, Irena Kraševac, Ivana Mance, Ana Šeparović, Artur Šilić, Robert Šimrak, Petra Šlošel, Josip Zanki

RASPORED

SAŽECI

Josipa Alviž

Jasmina Nestić

Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Učenje i poučavanje likovne umjetnosti u srednjoškolskome odgoju i obrazovanju — kritički osvrt i mogućnosti reforme

U izlaganju će se istaknuti mjesto srednjoškolskoga predmeta likovna umjetnost u suvremenim odgojno-obrazovnim procesima, koji su u Hrvatskoj tijekom 2015. i početkom 2016. godine bili obilježeni izradom niza osnovnoškolskih i srednjoškolskih kurikularnih dokumenata u okviru Cjelovite kurikularne reforme hrvatskoga odgoja i obrazovanja. Izrađen je i novi prijedlog Nacionalnoga kurikulumata nastavnih predmeta Likovna kultura i Likovna umjetnost (2016.) u kojem je naglasak, sukladno suvremenim trendovima u obrazovanju, stavljen na učenička postignuća, razvoj temeljnih, međupredmetnih i stručnih kompetencija te otvorene didaktičko-metodičke sustave koji nastavnicima omogućuju slobodu u izboru sadržaja, metoda i oblika rada. Kratkom usporedbom s inozemnim kurikulumima posvećenima umjetničkom odgoju i obrazovanju te osvrtom na najnovije kurikularne promjene u hrvatskom obrazovnom sustavu, u izlaganju se razlaže na koji način učenje i poučavanje o umjetnosti doprinosi kvaliteti srednjoškolskoga obrazovanja te zahtjevima cjeloživotnoga obrazovanja.

Dubravka Botica

Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Povijest istraživanja umjetnosti baroka u 20. stoljeću

Umjetnost baroknog razdoblja ulazi kao tema istraživanja u hrvatsku povijest umjetnosti krajem 19. stoljeća, uvelike pod utjecajem bečke škole povijesti umjetnosti. Nakon pionirskih radova A. Schneidera i Gj. Szabe, istraživanja su se usmjeravala na korpus i probleme stila (A. Horvat), dok je interpretacija bila u drugom planu. U tome, kao i u drugim pitanjima, primjerice odnosa nacionalne ili strane umjetnosti, ocrtavaju se zanimljive paralele s razvojem povijesti umjetnosti u zemljama socijalističkog bloka, što će biti razmotreno u izlaganju. Promjena političkog i društvenog diskursa u 1980-ima odražava

se i u istraživanjima barokne umjetnosti, prije svega u znatno većem broju istraživanja i otvaranja novih istraživačkih tema, što je nastavljeno i u zadnjem desetljeću 20. stoljeća.

Martina Bratić

Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU u Zagrebu

i Institut za muzikologiju Sveučilišta Karl–Franzens u Grazu

Feminističke kustoske prakse: od pojedinačnoga angažmana do ženskog muzeja

Izlaganje u fokus stavlja kustoske prakse kao jedan od konstituirajućih (trans) institucionalnih oblika djelovanja povijesti umjetnosti, i to u svjetlu feminističke perspektive i promjena koje je unutar nje pozicija kustosa doživjela. Uz osvrt na povijesnu liniju feminističkih čitanja unutar povijesnumjetničkih okvira, poseban će naglasak biti stavljen na pitanje kulminacije velikih internacionalnih feminističkih izložbi unazad petnaestak godina i postojanja onoga što Elke Krasny naziva „feminističkim obratom u kustoskim praksama“. Upravo je produkcija kustoskih znanja i metoda s feminističkim predznakom rezultirala i pojavom tzv. ženskih muzeja, odnosno, institucionalnom protutežom kanonu i institucionalizaciji discipline povijesti umjetnosti. Ovim vidom kustosko-umjetničkoga djelovanja unutar muzeja kao mjesta sjecišta i umrežavanja povijesnumjetničkoga znanja bavit će se zaključni dio izlaganja.

Mario Braun

Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb

Restauratorstvo na raskrižju

S obzirom na stogodišnjicu dokumentirane restauratorske djelatnosti u Hrvatskoj (prvi kvalificirani restaurator Ferdo Goglia počeo je 1916. godine voditi svoju restauratorsku dokumentaciju), trenutak je da se da se ukratko rekapitulira proteklo razdoblje, da se razmotri „stogodišnja“ restauratorska djelatnost, gotovo sedamdesetogodišnja djelatnost u kontekstu državnih institucija, te da se ustanove problemi i postavbe pitanja o modusima njezina

djelovanja u 21. stoljeću, kao i da se redefiniiraju o njoj uvriježene predodžbe. Konzervatorsko-restauratorska djelatnost je danas zbog razvoja struke i uključenosti različitih znanja i interdisciplinarnih struka nužnih za kvalitetno obavljanje konzervatorsko-restauratorskih zahvata ne samo stručna disciplina ili visoko specijalizirana vještina, već je u velikom broju zemalja i znanstvena kategorija koja sjedinjuje klasične pristupe s novim tehnologijama i metodama dokumentiranja, analitičkim tehnikama, principima i metodama zaštite baštine. Uvidom u stanje struke i različitost pristupa zaštiti baštine otvara se mogućnost analize i kritičkih razmišljanja s ciljem učinkovitijeg i kvalitetnijeg djelovanja.

Marina Bregovac Pisk

Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

Zbirka portreta Hrvatskog povijesnog muzeja — nastanak i proučavanje

Zbirka slika Hrvatskog povijesnog muzeja započela je svoj život u prvim godinama Narodnog muzeja, utemeljenog 1846. godine. Uz druga djela danas se u Zbirci čuva više od osamsto portreta i portretnih minijatura nastalih od 16. do početka 20. stoljeća. Nakon prikupljanja osnovnih podataka iz muzejske dokumentacije, određivanja stilskih obilježja portreta i njihova smještanja u vrijeme i mogući prostor nastanka, daljnje proučavanje nerijetko vodi do raznih arhivskih dokumenata i pisanih izvora, te u konačnici daje vrijedne informacije o mogućim autorima i portretiranim osobama. Time se obogaćuju i ranije katalogizirana djela. Primjer složenog proučavanja predstavljaju portreti dijelom bezimernih časnika koji su u muzej pristigli 1919. godine iz raznih vojnih postrojbi.

Rad na portretima i drugim djelima iz Zbirke slika Hrvatskog povijesnog muzeja trajan je istraživački zadatak tijekom kojega ta impresivna zbirka uvijek iznova nudi nove spoznaje.

Sonja Briski Uzelac

red. prof. u miru

Porijeklo suvremene teorije umjetnosti u kritici disciplinarnе institucije povijesti umjetnosti

Unutar dvadesetostoljetnih epistemoloških rekonfiguracija i kulturalnih resemantizacija, pojam i status umjetnosti doživio je niz radikalnih obrata, o čemu svjedoči povijest njenih transfiguracija i interpretacija od autonomne umjetnosti do umjetnosti u doba kulture. S kasnim modernizmom i prvim neoavangardnim pojavama dolazi do rekonstituiranja funkcije umjetnosti i ona ponovno postaje „stvar kulture“ s određenim društvenim funkcijama posredovanja. Disciplinarnom modelu akademskog povijesnoumjetničkog znanja i pristupa počinje izmicati ova situacija umjetnosti kao događaja nove označiteljske prakse kulturnih zahtjeva i društvenih očekivanja. Ontološki status umjetnosti nije više određen prisutnošću forme (stila, manire, škole, pravca) već otporom (entropijom) forme u lokaciji i performativu događaja. U nužnom nastajanju nove interpretativne paradigme presudnu je ulogu odigrala transdisciplinarna analiza kulturalnih tekstova, odnosno značenja kulturalnih/umjetničkih praksi. Iz pristupa „kulturalne analize“ razvile su se suvremene teorijskoumjetničke diskurzivne prakse kao kritička intervencija u hegemonu disciplinarno središte institucije povijesti umjetnosti.

Sandi Bulimbašić

Konzervatorski odjel u Splitu, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Društvo hrvatskih umjetnika „Medulić“ — artikulacija programa

Društvo hrvatskih umjetnika „Medulić“ osnovano je 1908. u Splitu kao regionalno društvo umjetnika iz Dalmacije, prije svega zbog zaštite staleških interesa svojih članova koji su bili u nepovoljnijem položaju u odnosu na umjetnike iz Banske Hrvatske, te zbog unaprjeđenja hrvatske umjetnosti i likovnog života u Hrvatskoj. Bio je to prvi ozbiljniji raskol na hrvatskoj umjetničkoj sceni, do tada ujedinjenoj i centraliziranoj u zagrebačkom Društvu umjetnosti. Do danas je Društvo „Medulić“ bilo proučavano prije svega kroz ideološku odrednicu

jugoslavenske ideje i tematsko-stilski doprinos članova hrvatskoj umjetnosti moderne, dok je prava uloga društva ostala nepoznata. Izlaganje će definirati i revalorizirati ulogu Društva u kontekstu hrvatske povijesti umjetnosti, kroz različite idejne i praktične segmente njegova djelovanja, posebice kroz uspostavljanje visokih standarda u organizaciji umjetničkog života u Hrvatskoj.

Fani Celio Cega

Muzej grada Trogira

Prepoznavanje novovjekovne svakodnevice temeljem lapida koji se čuvaju u Muzeju grada Trogira

Manji dio arheološke zbirke – lapidarija u Muzeju grada Trogira obuhvaća novovjekovne eksponate: grbove plemićkih obitelji, dijelove kućnog namještaja, ulomke s javnih zgrada, ploče s natpisima različitog sadržaja, dekorativne ulomke i sl. Primjerice između ulomaka čuvaju se fragmenti Zdravstvenog ureda, omanje kućice na rivi sagrađene po majstoru Ignaciju Macanoviću a koja ilustrira ulogu lazareta u gradu koji je u vrijeme kada su harale zarazne bolesti poput kuge, imao dobro organiziranu zdravstvenu službu. Oltar kućne kapelice iz palače Garagnin, svjedoči o velikoj pobožnosti obitelji koja je imala svoje privatne kapelane a među svojim članovima dakako i svećenike. Ne zaboravimo ni grbove pojedinih plemićkih obitelji koji su označavali njihove stambene palače. Ploče s natpisima različitog sadržaja veličaju ulogu pojedinih dostojanstvenika ili označavaju pojedina mjesta. Analizom kamenih ulomaka i ploča, moguće je ilustrirati način života i uloge pojedinih obitelji, pojedinih službi, običaja, odnosno novovjekovnog društvenog života u Trogiru.

Iva Ceraj

Hrvatski muzej arhitekture HAZU, Zagreb

Od muzejske zbirke do provedbe zaštite *in situ* — proces uspostave dizajnerske baštine zagrebačke moderne

Proces vrednovanja sistema namještaja i opreme koji je za potrebe interijera zagrebačkoga Radničkog sveučilišta „Moša Pijade“ 1961. oblikovao Bernardo

Bernardi, specifičan je poradi uspostave poveznica između stručnog istraživanja arhivske građe – originalnih arhitektonskih nacрта pohranjenih u osobnom arhivskom fondu hrvatskog muzeja arhitekture HAZU, znanstvene valorizacije i potom monografske interpretacije, te aktivnostima poduzetima u cilju utvrđivanja statusa ove ugrožene cjeline *in situ*. Navedeni koraci predstavljaju se kao formativne smjernice u procesu uspostave konkretnih mjera zaštite kojima se ostvaruje nova kategorija kulturne baštine u nas – dizajnerska baština zagrebačke moderne. Ovaj proces otvara daljnje mogućnosti pozicioniranja nacionalnog identiteta u prošireni europski kontekst, koji bilježi buđenje novog interesa za područje dizajnerske baštine navedenoga razdoblja.

Sanja Cvetnić

Odsek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Knezovi krčki Frankapani kao „začinjavci“

Pripadnici moćne velikaške obitelji knezova Krčkih, odnosno Frankapana (od 1426.) zabilježeni su od 13. do kraja 17. stoljeća kao utemeljitelji crkvenih i svjetovnih institucija. Bili su vlasnici ili gospodari feudalnih gradova, osnivači biskupija, utemeljitelji redovničkih samostana, pobožnih zadužbina, marijanskih svetišta, potom crkveni patroni, naručitelji umjetničkih djela i darovatelji. Frankopanska državina u vrijeme hrvatsko-dalmatinskoga bana Nikole IV. († 1432.) – koji je prema riječima Vjekoslava Klaića (1901.) gospodar ili vlastelin gotovo čitave Hrvatske i u rodu s vodećim hrvatskim, ugarskim i europskim obiteljima – svjedoči o naporu ambiciozne dinastije, posebno u oblikovanju prijestolnice, *Castrum thersan et civitas Modrussa*. Pojedinačna povijesnumjetnička istraživanja o frankapanskim tragovima pridonijela su svijesti o zavičajnoj vezanosti za frankapansko ime u različitim gradovima i mjestima. Takva, raseljena motrišta odražavaju potonju podjelu frankapanskih posjeda na razgranate obiteljske loze, ali cjeloviti pregled baštine knezova krčkih Frankapana i njihova uloga tvorca umjetničkoga i – općenito – kulturnoga identiteta Hrvatske, zadatak je hrvatske povijesti umjetnosti, ali i povijesti, filologije, prava, kulturne antropologije.

Dragan Damjanović

Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

O graditeljskoj obitelji Hatzinger kroz četiri nacionalne škole povijesti umjetnosti

Nacionalne povijesti umjetnosti na području srednje Europe: mađarska, austrijska, češka i hrvatska u preglede povijesti arhitekture 18. i 19. stoljeća uključile su članove jedne obitelji koje do sada nitko nije međusobno povezo – Hatzinger. U ovome će se izlaganju pokušati rekonstruirati nepoznati dio povijesti ove obitelji od doseljavanja Josepha Hatzingera u Osijek sredinom 18. stoljeća, zatim djelovanje njegova starijega sina Heinricha u Beču početkom 19. stoljeća, te naposljetku mlađega sina Paula koji će projektirati na području gotovo čitave Habsburške Monarhije u prvoj polovini 19. stoljeća. Na osnovi literature te istraživanja arhivskih izvora u Osijeku, Zadru, Székesfehérváru, Beču i Sankt Pöltenu prikazat će se biografija i opus ovih zanimljivih arhitekata.

Damir Demonja

Institut za razvoj i međunarodne odnose, Zagreb

Povijest umjetnosti u strateškim dokumentima razvoja turizma u Hrvatskoj: „Lokalni akcijski plan za integrirani i održivi turizam grada Dubrovnika“ kao primjer dobre prakse

Recentni primjer hrvatskih strateških dokumenata, financiran iz različitih izvora, pokazuje važnost i nužnost aktivnog uključivanja povijesti umjetnosti u njegovu realizaciju i provedbu, čime se ona raskriva kao izrazito društveno funkcionalna. Radi se o dokumentu “Lokalni akcijski plan za integrirani i održivi turizam grada Dubrovnika” u okviru projekta „InTourAct“ u kojem je povijest umjetnosti proučila, valorizirala i predložila za aktivno korištenje baštinu, odnosno materijalne i nematerijalne kulturne resurse oko urbanog područja grada Dubrovnika kako bi se povećala vidljivost, atraktivnost i dostupnost perifernih destinacija, te upotpunila i obogatila turistička ponuda.

Andreja Der-Hazarijan Vukić

Arhiv za likovnu umjetnost HAZU, Zagreb

Arhiv za likovne umjetnosti hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: 1937.–2016.

Arhiv za likovne umjetnosti HAZU fundiran je 1937. godine kao Arhiv za domaću umjetnost, pomoćna dokumentacijska zbirka Gipsoteke čiji je osnivač bio dr. Antun Bauer. Njegova prvotna namjena bila je sustavno prikupljanje materijala vezanog prvenstveno uz zbirke Gipsoteke, no ubrzo svoj stručni interes proširuje na praćenje cjelokupne nacionalne likovne prakse. Arhiv se 1946. otvara za korisnike sa zadatkom da omogućiti stručni i znanstveni rad u zbirkama Gipsoteke. Početkom 1951. ulazi u sastav tadašnje JAZU, odvaja se od Gipsoteke i postaje samostalna radna jedinica Instituta za likovne umjetnosti u sklopu Odjela za umjetnost i muziku, te seli u Demetrovu 18. Sistematizacijom građe prema novim kriterijima osuvremenjuje njegovo djelovanje po uzoru na srodne ustanove u Europi. Bogata arhivska, bibliotečna i dokumentarna građa raspoređena po zbirkama danas je dijelom digitalizirana te predstavlja podatkovnu platformu dostupnu i na Digitalnom repozitoriju HAZU.

Barbara Gaj

Doroti Brajnov Botić

Duško Viočić

Odsjek za likovnu kulturu i likovnu umjetnost Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu

Zastupljenost vizualnih komunikacija u nastavnom procesu predmeta Likovna umjetnost u gimnazijama

U vremenu ubrzanog razvoja vizualne kulture, nastava vizualnih komunikacija trebala bi poticati razvijanje kritičkog mišljenja i vizualne osjetljivosti za događanja iz neposredne stvarnosti te osposobiti učenike za percipiranje umjetnosti kroz semiotički odnos slike i značenja. Ovaj rad analizira nastavni plan i program predmeta Likovna umjetnost za gimnazije i naglašava nedovoljnu zastupljenost Vizualnih komunikacija kao nastavne cjeline. Cilj rada je prikazati raskorak između predloženog nastavnog programa, sadržaja

udžbenika, nastave u praksi i ishoda učenja na primjeru splitskih gimnazija. Uz navedeno bit će provedena anketa među učenicima završnih razreda gimnazija, zbog uvida u ishode učenja, poznavanje uloge, značenja i utjecaja vizualnih medija u suvremenom društvu. Temeljem zaključaka dobivenih istraživanjem, autori daju smjernice za promjene u pristupu tumačenja vizualnih komunikacija.

Miroslav Gašparović

Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

Muzej za umjetnost i obrt — između tradicije suvremenosti i budućnosti (1880.–2016.)

Muzej za umjetnost i obrt osnovan je 1880. godine kao jedna od prvih institucija takve vrste u Europi na inicijativu Društva umjetnosti i njegovog tadašnjeg predsjednika Izidora Kršnjavija s namjerom da stvori „zbirku uzoraka za majstore obrtnike i umjetnike koji treba da ponovo unaprijede proizvodnju predmeta svakodnevne upotrebe“. Danas je to jedan od najznačajnijih nacionalnih muzeja koji dosljedno dokumentira materijalnu kulturu življenja u plemićkim burgovima, dvorcima i palačama, oslikavajući praktičnu svakodnevnicu hrvatskog plemstva i građanstva, na ladanju i u gradu. Svojim bogatim fondusom u kojem se nalazi znatan broj predmeta inozemne proizvodnje, muzej nadilazi nacionalnu osnovu i čini značajnu vrijednost u okviru europske baštine. Raspoložujući s najvećim i najbogatijim fondusom u Hrvatskoj, Muzej za umjetnost i obrt čuva predmete lijepih i primijenjenih umjetnosti u vremenskom rasponu od 14. do 20. stoljeća.

Značaj muzeja kao kulturne ustanove ne očituje se samo kroz bogatstvo i raznovrsnost njegovih zbirki već i po vrlo bogatom izlagačkom programu, znanstvenom i stručnom radu njegovih djelatnika, uvođenju novih programa i projekata koji se ostvaruju u Muzeju itd. Jedan od najznačajnijih zadataka koji se nameću Muzeju za umjetnost i obrt je promišljanje njegove budućnosti, kako one kratkoročne – programa izložbi i projekata u sljedećih par godina – tako i osnovnih strateški pravaca čije će postavljanje danas bitno odrediti budućnost ove institucije.

Magdalena Getaldić

Viktorija Antolković

Gliptoteka HAZU, Zagreb

Povijest sabiranja antičkih sadrenih odljeva Gliptoteke HAZU

Ideja o formiranju zbirke antičkih sadrenih odljeva u Europi seže u drugu polovinu 17. stoljeća, a popularizira se osobito krajem 18. stoljeća pojavom klasicizma. Zbirke sadrenih odljeva nastaju i ukorjenjuju se u brojnim umjetničkim institucijama, školama i akademijama, a ujedno čine i temelj za osnutak brojnih muzejskih institucija. Osnivanje Gipsoteke 1937. godine počiva na sličnim temeljima. Zbirka sadrenih odljeva antičke skulpture koja se nalazi u Gliptoteci HAZU sakupljena je s gotovo stoljetnim zakašnjenjem. Sustavnim i kronološkim prikupljanjem odljeva od doba Ise Kršnjavoga stvorena je impozantna zbirka koja prezentira grčku umjetnost od arhajskog do rimskog razdoblja. Do danas je zbirka znatno stradala i velikim je dijelom uništena. Njezino ponovno prikupljanje inicira Antun Bauer koji veći dio odljeva 1940. godine smješta u Gipsoteku, dok se drugi dio nalazi u prostorima Sveučilišta u Zagrebu, a nakon 1961. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Tako razjedinjena zbirka i danas se nalazi na spomenutim dvjema lokacijama. Nakon osnutka muzeja razrađen je plan prikupljanja i odlijevanja spomeničke baštine antičke skulpture s raznih lokaliteta u Hrvatskoj. Organizirana je i vlastita radionica. Sustavno su 50-ih godina 20. stoljeća lijevani hrvatski antički spomenici i monumentalna rimska plastika s lokaliteta *in situ*. Tim proširenjem Zbirka sadrenih odljeva antičkog kiparstva sadrži najpoznatija djela grčke umjetnosti, ali i antičke odljeve s područja Hrvatske. Kroz povijesni prikaz nastanka zbirke želi se ukazati na njezin jedinstveni položaj unutar hrvatske kulturne baštine.

Vladimir Peter Goss

professor emeritus, Sveučilište u Rijeci

Putnik Pauzanija

U kasnijim danima cara Hadrijana (117.–138.) Pauzanija je posjetio Grčku i napisao *Vodič po Heladi*. Kako ističe vrijedni prevoditelj knjige (2008.), Uroš

Pasini, Pauzanijina Grčka je „još uvijek pastoralna zemlja čednih cesta i mekih gorskih putova, čistih voda i obala, zemlja relativno tihih obzidanih gradova i naselja, puna tajanstvenih obreda, čudnih običaja i iznenađujućih proročanstava“. Uz dužni osvrt na klasičnu Grčku Pauzanija donosi izvanredan opis te druge Grčke, zemlje jednog barbarskog naroda koji se doselio na Mediteran i zadržao mnogo od svoje neklasične tradicije. Pauzanija je vrlo privlačan model za studij kulture, a posebice za stvaranje nove Europe ranog srednjeg vijeka. Uči nas da su veliki parovi suprotnosti – Mediteran i Sjever, Rimljani i Barbari, *Orient oder Rom* — ustvari dijelovi jedne najveće suprotnosti – *urbs et rus*. Ta dva vida ljudske egzistencije stoje rame uz rame od pamtivijeka i oba su legitimni temelji naše domovine Europe.

Nataša Ivančević

Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

Stvaranje muzejske institucije suvremene umjetnosti — paradigma jednog vremena

Osnivanje Gradske galerije suvremene umjetnosti 1954. godine u Zagrebu, bilo je jedno od važnih modernizacijskih procesa, koji su započeli 1950. godine na jugoslavenskoj a osobito hrvatskoj kulturno–umjetničkoj i društvenoj sceni. Analiza prvih deset godina djelovanja, muzejsko–galerijski program, prikupljanje umjetnina, izložbene aktivnosti koje organizira i izvan matične kuće, osnivanje međunarodnog pokreta Novih tendencija i institucionalno sudjelovanje na Venecijanskom biennalu 1964., svjedoče da je Galerija suvremene umjetnosti zauzela nezaobilaznu muzeološku, umjetničku, edukativnu i društvenu ulogu u promociji nacionalne i internacionalne suvremene umjetnosti, te se pozicionirala na europskoj karti muzejskih institucija suvremene umjetnosti.

Branka Katušin-Ražem

Institut Ruđer Bošković, Odjel za kemiju materijala, Laboratorij za radijacijsku kemiju i dozimetriju, Zagreb

Andelko Pedišić

Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu, Zagreb

Konzervacija zračenjem u spašavanju ratom ugroženih kulturnih dobara — primjer ratne evakuacije i zaštite inventara crkve sv. Ladislava u Pokupskom

Tijekom jeseni 1991. godine konzervatorsko–restauratorski zavodi započeli su veliku akciju spašavanja ratom ugroženih kulturnih dobara. Muzejsko–galerijske zbirke, crkveni, knjižnični i arhivski inventari pohranjivani su u predviđene, ali često improvizirane prostore. Na području sjeverne Hrvatske evakuirano je oko 5000 predmeta, uglavnom sakralnih polikromiranih skulptura, slika i dijelova oltara. Da bi se smanjio problem biodegradacije širokih razmjera, u Hrvatskom restauratorskom zavodu odlučeno je da se u spašavanju umjetnina primjeni konzervacija zračenjem u Institutu Ruđer Bošković. Za dezinfekciju i dezinfekciju obrađeno je oko jedne trećine izmještenih sakralnih predmeta (oko 1000 oltarnih cjelina). Kao tipičan primjer spašavanja kulturne baštine na poprištu ratnih sukoba prikazat ćemo evakuaciju inventara iz crkve sv. Ladislava u Pokupskom, te cjelokupne zaštitne postupke, u koje spada i konzervacija zračenjem.

Mirjana Kos

Hrvatski muzej turizma, Opatija

Nestala baština i nerealizirani projekti u fondovima državnih arhiva Hrvatske

Državni arhivi u Hrvatskoj u svojim fondovima pohranjuju bogatu kulturnu baštinu, ne samo povijesne i dokumentarne, već i umjetničke vrijednosti, te gradivo koje zahtijeva obradu s aspekta povijesti umjetnosti. U radu će biti predstavljena nestala baština na primjerima jadranskih kupališta o kojima danas znamo samo iz izvora (projektna dokumentacija – položajni nacrti,

tlocrti, presjeci, perspektive, statički proračuni, zatim građevinske dozvole, licemjесni očevidnici, kolaudacijski očevidnici), te stari razglednica i fotografija. Osim nestale baštine arhivi pohranjuju nerealizirane projekte koji će biti prezentirani primjerima nerealizirane turističke arhitekture na Jadranu od kraja 19. do sredine 20. stoljeća. Iz sadržaja arhivskih fondova razvidno je da u arhivima treba biti zastupljena i struka povijesti umjetnosti radi stručne obrade, valoriziranja i prezentiranja ove vrste gradiva.

Nataša Lah

Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci

Promjena disciplinarnog okvira likovne kritike od druge polovine 20. stoljeća do danas

Šezdesetih godina 20. stoljeća, brisanjem granica između umjetničkog djela i predmeta koji to nisu, disciplinarno težište likovne kritike izmjestilo se s pitanja valorizacije djela na pitanja njegove reprezentacije (N. Goodman: *Ways of Worldmaking*). Kriza vrijednosti pojačala se sedamdesetih, uvođenjem antiteorijskih programa u kulturi postmodernizma, tako da je zaživio koncept tako zvane „akritične kritike“ (G. Celant: *Per una critica acritica*) prilagođen konceptualnim kustoskim praksama, a posljedično i zahtjevima društvene funkcije masovnih medija. Institucionaliziranjem novih modela valorizacije umjetničkog djela i umjetničkih praksi (G. Dickie: *Defining Art*) došlo je do konačne promjene tradicionalno mišljenog disciplinarnog okvira likovne kritike. Iznosi se prijedlog „pomirbe“ novijih relacionih (N. Bourriaud: *Relational Aesthetics*) i tradicionalnih, normirajućih estetika po medijskom konceptu „teorijskih razgraničenja“ kako predlaže O. Bätschmann u *Einführung in die kunstgeschichtliche Hermeneutik*.

Marina Lambaša

Muzej grada Šibenika

Metodologija povijesti umjetnosti kroz prizmu stalnog postava Muzeja grada Šibenika

Kroz stalni postav Muzeja grada Šibenika (otvoren 2012.) kao jedinstveni diskurs prezentacije analizira se metodologija i pristup povijesti umjetnosti kao discipline muzejskom predmetu i njegovom kontekstu, te uočavaju posebnosti i razlike u povijesnoumjetničkoj analizi i interpretaciji predmeta u odnosu na fokuse drugih znanosti. Predmet, u ovom slučaju umjetničko djelo, ulaskom u muzejski fundus postaje muzejski predmet te se na taj način obrađuje i analizira, dok se interpretira i valorizira kroz spektar povijesnoumjetničkih metoda. Tako muzejski predmet/umjetničko djelo dobiva drugačiji kontekst, za razliku od predmeta koji se povijesno, arheološki ili drugačije interpretiraju, što rezultira i drugačijim zahtjevima za prezentaciju. Nivo na kojem se povijest umjetnosti može identificirati i jasno izdvojiti kao institucija je onaj tematski, koji stvara grupu predmeta u njihov zasebni kronološki i interpretacijski okvir.

Igor Loinjak

Odsjek za likovnu umjetnost Umjetničke akademije Sveučilišta u Osijeku

Institucija likovne kritike danas

Govoreći o umjetnosti, napose onoj suvremenoj, aktualnoj, pitanje likovne kritike nameće se kao bitna i nezaobilazna tema. Povijesno gledano, likovna je kritika prošla različite faze u kojima njezin status nije uvijek bio jednako vrednovan i samorazumljiv. Nekada je likovni kritičar bio adekvatan posrednik između djela i publike. S vremenom je posrednička uloga počela blijedjeti, a pridjev „adekvatan“ postajao je sve diskutabilniji. Likovni je kritičar, piše Miško Šuvaković, osoba koja bi trebala inicirati, prepoznati, pratiti, posredovati i teorijski interpretirati aktualnu produkciju i život svijeta umjetnosti. Uloga je likovne kritike također i preliminarno oblikovanje kanona. U izloženom bi se radu naglasak stavio upravo na pitanje teorijske (ne) mogućnosti likovne kritike u zasnivanju likovnoga kanona po uzoru na onaj književni.

Lovorka Magaš Bilandžić

Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Udruženje grafičkih umjetnika i njegova uloga u popularizaciji grafičke umjetnosti u Kraljevini SHS / Jugoslaviji

Udruženje grafičkih umjetnika (u.g.u.) Osnovano je u Zagrebu 1927. zahvaljujući angažmanu nekolicine grafičara poput Milenka D. Gjurica koji je od kraja Prvoga svjetskog rata agilno radio na promoviranju „grafičkog pokreta“ te značajno pridonio povezivanju i umrežavanju s inozemnim umjetnicima srodnih umjetničkih interesa. Udruženje je okupljalo brojne umjetnike iz različitih dijelova Hrvatske i Slovenije te kroz izložbenu platformu promoviralo slavensku orijentaciju (npr. organizacijom Prve izložbe slavenskih *ex librisa*, 1929.). U izlaganju će se razmotriti okolnosti i razlozi osnivanja udruženja te njegova uloga u populariziranju grafičkog medija u kraljevini SHS / Jugoslaviji kroz izdavačku, izlagačku i organizacijsku djelatnost, a posebna pažnja posvetit će se iščitavanju slojevitih veza sa srodnim grupacijama umjetnika poput češkog udruženja grafičara Hollar.

Slavica Marković

Kabinet grafike HAZU, Zagreb

Formiranje i profiliranje specijalizirane muzejsko–galerijske institucije

Grafički kabinet, osnovan u okrilju JAZU 1916. godine, zamišljen je kao zbirka umjetnina na papiru. Godine 1951. službeno je započeo s radom u primjerenim prostorima na Strossmayerovu trgu u Zagrebu, a već 1953. godine uspostavljena je izložbena i izdavačka djelatnost. Posredovanjem Zagrebačke izložbe grafike, a potom i slično koncipiranog bijenala crteža ostvarivana je komunikacija sa suvremenim umjetničkim stvaralaštvom u tim disciplinama. Od 1991. godine uspostavljaju se novi standardi muzejske, izložbene i izdavačke djelatnosti, reorganizira se, dopunjuje i osuvremenjuje djelovanje i pažljivo oblikuje specijalistički profil institucije. Osnivanjem Odjela kalkografije započinje grafičko izdavaštvo, pokreću se nove edicije i organiziraju specifične pedagoške aktivnosti. Opremom prostora i reorganizacijom fundusa posebna pozornost posvećuje se trajnoj muzejskoj zaštiti građe u skladu sa suvremenim europskim muzejskim standardima.

Žana Matulić Bilač

Hrvatski restauratorski zavod, Restauratorski odjel Split i Odsjek za konzervaciju i restauraciju Sveučilišta u Splitu

Prostor splitske katedrale — inkubator konzervatorskih traganja

Zapanjuje spoznaja da se baš svakim pogledom izbaždarenog oka u tom prostoru magičnih oblika, sjena i odsjaja – nadovezuje nepregledan niz tragova neumorne, svakodnevnog nakane da se ta geometrijski tvrda antička arhitektura senzibilizira mjenama liturgijskog kretanja i pohoda. Živo tkivo isprepletenog prostora i materije progovara sa svakog centimetra raznorodnih ploha... prebogata riznica povijesti koju samo treba čitati... Naši sakralni prostori nisu sagledani na taj način. Zarobljeni opterećujućom svijesti o veličini, u svijetu materije umjetnički obrađenog kamena čak se i troškovnici ispisuju u metrima, bez pogleda na stvarnu krhkost njihovih tekstura i, nepravedno, mahom neugledanih tragova živog postojanja. Metoda čitanja prostora jedne katedrale, kao da je slika s povijesnim mikroslojevima i izmjenama, mogla bi biti dragocjena promjena putokaza ka istini umjetničkog djela i prostora.

Vesna Meštrić

Mirta Pavić

Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

Prezentacija i konzervacija neuhvatljivog: Luminoplastike Aleksandra Srneca iz zbirke Muzeja suvremene umjetnosti

Aleksandar Srnec (1924.–2010.) istaknuti član grupe EXAT 51 i međunarodnog pokreta Nove tendencije utemeljenog u Zagrebu 1961., autor je prvog luminokinetičkog objekta u hrvatskoj umjetnosti. Serija luminokinetičkih objekata *Luminoplastike* nastaje sredinom šezdesetih godina 20. stoljeća. Dvije *Luminoplastike* iz Muzeja suvremene umjetnosti sastoje se od žičanih konstrukcija čiju rotaciju pokreću elektromotori „preuzeti“ iz šivaćih mašina. One sadrže projekcije dijapozitiva ili crteža na rotacionim pločama pričvršćenim na projektor ili pak samo projekciju boja putem obojenih filtera na metalnu konstrukciju koja se pokreće u tamnoj prostoriji i čini igru svjetla i pokreta, nerijetko praćena diskretnim zvukom. Srnec je koristio lako dostupne i funk-

cionalne elemente koje je konstruirao u cjelinu istražujući liniju, boju, svjetlo i pokret. Materijali i „amaterska“ izrada daju luminoplastikama osobni pečat i šarm, ali imaju za posljedicu ograničeni „radni vijek“, dotrajalost materijala te ubrzani proces starenja. Povijesnoumjetnička vrijednost *Luminoplastika* otvorila je niz pitanja kako zaštititi i izložiti ove izuzetno fragilne radove pri tome poštivajući muzejske, etičke i tehničke standarde. U središtu istraživanja koja su donijela nova otkrića su dva umjetnička rada Aleksandra Srneca, *Luminoplastika 1* (1965.–67.) i *Luminoplastika 2* (1967.–68.).

Branko Metzger – Šober

Muzej – Museo Lapidarium, Novigrad – Cittanova

Pokušaj osnivanja Galerije moderne umjetnosti u Rijeci u periodu od 1932. do 1943. godine

Talijanska je vlast u periodu od 1924. do 1943. godine u Rijeci poticala umjetnost na sve raspoložive načine – u početku pretežno permisivnim stavom prema spontanim djelovanjima umjetnika i njihovih malih, neplanski stvaranih udruga, dok se kasnije uključivala sve aktivnije: izravnim poticanjem umjetnika, organizacijom izložbi u rasponu od malih gradskih manifestacija do velikih međunarodnih smotri, koje su u Rijeku dovodile djela i autore međunarodne reputacije. Tu je i projekt osnivanja Galerije moderne umjetnosti koji se pokazao iznimno kompleksnim i dugotrajnim (1932.–1943.), u prvom redu zbog mnogobrojnih uključenih aktera, objedinjavanja višestrukih utjecaja i namjera, a koje nisu bile isključivo altruističke. Do osnivanja Galerije moderne umjetnosti u Rijeci u međuratnom razdoblju nije došlo. Ključni razlozi su s jedne strane svakako osobne prirode i odnose se na nedvojbenu problematične elemente ponašanja idejnog začetnika ovoga velikog projekta fijumana Guida Bottussija sa prebivalištem u Milanu te njegovu upornost u nastojanju da Galeriju prigrli osobnim projektom. U drugom aspektu, značajnu je ulogu odigrala i odlučnost gradskih vlasti da osnivanje galerije ne bude odvojen čin od proširenja Gradskoga muzeja koji je trebao prezentirati građu usmjerenu isticanju talijanskoga podrijetla i pripadnosti Rijeke Italiji.

Dino Milinović

Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

„Doba oponašatelja“, rano kršćanstvo ili kasna antika?

Problemi periodizacije na primjeru umjetnosti Rimskoga Carstva

Moderna povijest umjetnosti nastala je velikim dijelom kao odgovor na probleme koje pred stručnjake stavlja sudbina antičke umjetnosti, dugo opterećena povijesnom paradigmatom dekadencije i propasti Rimskoga Carstva. Za razliku od ranijih razdoblja umjetnost Rimskoga Carstva opire se tradicionalnoj povijesnoumjetničkoj periodizaciji. Winckelmann je u njoj vidio posljednju fazu antičke umjetnosti („Doba oponašatelja“), Riegl organski prijelaz prema bizantskoj i srednjovjekovnoj umjetnosti, Rodenwaldt i Bianchi-Bandinelli raslojavanje prema klasnim principima („patricijska“ i „malo-gradanska“, odnosno „plebejska“ umjetnost). „Problem“ rimske umjetnosti dodatno je opterećen tendencijom da se razdoblje od 3. do 6. stoljeća proglaši „ranokršćanskim“, poistovjećujući likovnu produkciju kasnoga carstva sa specifičnim sadržajem dominantne religije. Termin „kasne antike“, koji je u drugoj polovini 20. stoljeća postupno izborio pravo na zasebna poglavlja u povijesnoumjetničkim sintezama, trebao je pomiriti različite tendencije, no umjetnost Rimskoga Carstva, a poglavito kasnoga Carstva, sve do danas ostaje područje na kojemu se tradicionalni povjesničar umjetnosti osjeća kao na ledu. No, upravo je nedostatak jednostavnog i jednoznačnog nazivnika to što nam otvara mogućnost novih i drugačijih tumačenja, pri čemu je povijest stila samo jedan od određujućih parametara analize.

Jasminka Najcer Sabljak

Odsjek za likovnu umjetnost Umjetničke akademije Sveučilišta u Osijeku

Valpovačka zbirka Rudolfa i Julije Normann

Rudolf grof Normann (1857.–1942.) i njegova supruga Julija rođ. von Vest (1868.–1959.) imali su iznimno vrijednu zbirku umjetnina u prostoru valpovačkog dvorca. Kolekciju su započeli stvarati krajem 18. stoljeća članovi barunske obitelji Hilleprand von Prandau, a nastavili članovi grofovske obitelji Normann-Ehrenfels. Zbirka je sadržavala djela baroknog sakralnog i profanog

slikarstva, klasicizma, bidermajera i romantizma. Oni su zaslužni za očuvanje tzv. podgoračke zbirke Pavla grofa Pejačevića, koja je početkom 20. stoljeća postala sastavni dio njihove kolekcije te za otkup niza slika značajnih umjetnika hrvatske moderne. Veliki dio slika bio je opremljen odgovarajućim natpisima, grbovima i genealoškim podacima portretiranih osoba, a izveden je i niz kopija povijesnih portreta u formi minijature. Najveći dio umjetnina ove zbirke nalazi se danas u Muzeju likovnih umjetnosti u Osijeku, dok se manji dio čuva u Muzeju Valpovštine i Muzeju Slavonije u Osijeku. Dijelovi njihove zbirke predstavljaju segment najvrjednijih slika u ovim muzejskim ustanovama i nezaobilazna su točka daljnjih istraživanja u kontekstu poznavanja opusa određenih umjetnika te povijesti kolekcionarstva i mecenatstva u ovome dijelu Hrvatske.

Zrinka Paladino

Zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode Grada Zagreba

Uspostavljanje i održavanje zaštite nad nepokretnom kulturnom baštinom zagrebačke Ulice grada Vukovara

Izlaganjem je istaknuto deset zagrebačkih nepokretnih kulturnih dobara u današnjoj Ulici grada Vukovara te četiri ostvarena uz nju, adresirana na susjedne ulice ili trgove, koja grade sliku značajne poratne gradske transverzale južno od pruge. Segmenti impozantnog poratnog urbanističko–arhitektonskog pothvata, projektirani i građeni od 1946. do 1976. godine, uslijed smanjenja obuhvata zaštićene Povijesne urbane cjeline Grad Zagreb 2010. godine kojim je Vukovarska ulica izašla iz zone zaštite, posljednjih su godina intenzivnije pojedinačno štice. Počam od 2003. godine i prvih triju izdanih rješenja o pojedinačnoj zaštiti, tijekom 2005. i 2006. godine izdana su još četiri te je od 2010. godine do danas posljednjih sedam građevina ili sklopova upisano u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. Namjenom raznolika stambena, poslovna, edukacijska ili društvena arhitektura istaknuta ovim radom obilježena je istovjetnom tendencijom eminentnih hrvatskih arhitekata iz razdoblja poraća da prostor današnje Vukovarske ulice obilježe kvalitetnim i postojećim gradnjama. Velebna voluminoznost većine tih ostvarenja tek danas dokazuje stvarno vizionarstvo njihovih graditelja. Na nama je da o toj arhitekturi pažljivo skrbimo.

Iva Pasini Tržec

Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, Zagreb

„Slike prema slikama“ u zbirci sjevernoeuropskog slikarstva

Strossmayerove galerije

U zbirci nizozemskoga, flamanskoga i njemačkoga slikarstva Strossmayerove galerije starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti može se prepoznati veći broj slika koje su nastale prema djelima proslavljenih slikara. Za pojedine je slike moguće utvrditi izvornik i reproduktivne grafike te predstaviti njihov međuodnos. Osim analize varijacija likovnoga predloška i kopija, na primjerima iz Strossmayerove galerije ukazat će se i na razloge umnažanja slika pojedinih slikara odnosno pojedinih slikarskih tema. Na odabranim primjerima razmotrit će se trendovi u ukusu pojedinih razdoblja, ali i ukazati na važnost kopija kao osnove za današnje istraživanje provenijencije.

Martina Petrinović

Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb

60 godina Društva

Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske osnovano je 1956. godine u Zagrebu i registrirano pri Državnom sekretarijatu pod nazivom Društvo historičara umjetnosti. Pokrenuto je u vrijeme kada se u Hrvatskoj osniva veliki broj tzv. društvenih organizacija zbog čega država formira posebno tijelo kojem je zadatak posredovati između interesnih skupina i državnih tijela. Ciljevi, zadaci i pravila Društva u 60 godina postojanja nisu se suštinski mijenjali. Od početka se u aktima naglašava proučavanje nacionalne i opće povijesti umjetnosti, unaprjeđenje i popularizacija likovnih umjetnosti i poticanje čuvanja umjetničkih spomenika. U skladu s ovim ciljevima kontinuirano se izdaje znanstveni časopis *Peristil*, objavljuju stručne publikacije te javno istupa u obranu digniteta struke. Društvo kao dio trećeg sektora za razliku od javnog i privatnog sektora učinkovito može sudjelovati u oblikovanju društveno važnih pojava.

Snježana Pintarić

Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

Majstorska radionica Krste Hegedušića — prostor obrazovanja, prostor kulture

Namjenski građeni ateljei za majstorske radionice kipara A. Augustinčića i V. Radauša i slikara Krste Hegedušića 1950.–1951. iznimno su vrijedni primjeri ateljejske arhitekture 20. stoljeća u Zagrebu. Sve zgrade imale su sličan prostorni raspored – veliki majstorski atelje prema sjeveru, dva manja ateljea za studente, izložbenu dvoranu i pomoćne prostorije. Ovakav raspored ukazuje na namjeru da ateljei, osim u produkcijske i obrazovne svrhe, služe i za komunikaciju s publikom. Najotvorenija prema javnosti bila je Hegedušićeva radionica. Svakog utorka u njoj su se okupljali umjetnici, arhitekti, pisci, kritičari, filmaši – raspravljalo se o umjetnosti, održavali su se koncerti, predstave i projekcije filmova. Njegov je atelje promovirao likovne aktualnosti i nove izražajne mogućnosti te je na taj način osim obrazovne, Majstorica poprimila i mnogo širu i utjecajnu funkciju alternativnog kulturnog prostora.

Petar Prelog

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Pledoaje za perifernu strukturu: središte i periferija u tumačenjima Božidara Gagre

Različite razine odnosa središta i periferije zaokupljale su diskurs povijest umjetnosti veći dio dvadesetog stoljeća, posebice u sklopu modernističkoga pristupa koji se temelji na tradicionalnoj geografiji umjetnosti te podrazumijeva koncept umjetničkog napretka i emisije progresivnih tendencija iz središta prema periferiji. Taj se problemski sklop, eksplicitno ili kao latentno prisutan, pojavljuje i u mnogim suvremenim metodološkim opredjeljenjima – od koncepta „geohistorije umjetnosti“ Thomasa DaCoste Kaufmanna i modela „horizontalne povijesti umjetnosti“ Piotra Piotrowskog, do sve raširenijeg istraživačkog polja „globalne povijesti umjetnosti“ – koja kritički pristupaju upravo tradicionalnim postulatima geografije umjetnosti. U ovome će se izlaganju – a u kontekstu tradicionalnog razumijevanja odnosa središta i periferije te

njegovih recentnih kritičkih čitanja – razložiti nezaobilazan prinos povjesničara umjetnosti Božidara Gagre tumačenju hrvatske moderne umjetnosti na temelju analize njegova ključnog teksta *Periferna struktura: od Karasa do Exata* iz 1966. godine. Ova Gagrina teorijski utemeljena studija svojevrsan je portret periferne sredine kao „vrijednosti ravnodušnog strukturalnog fenomena“. Unatoč tipično modernističkom povijesnoumjetničkom pristupu, koji umjetnost periferije sagledava gotovo isključivo kroz proces primanja i asimilacije utjecaja iz središta, Gagro upozorava na štetnost primjene vrijednosnih kriterija koji iz takve perspektive proizlaze, pozivajući pritom na drugačija metodološka opredjeljenja. U tom smislu, njegova su tumačenja i danas, pola stoljeća nakon nastanka spomenute studije, itekako aktualna.

Danka Radić

Hrvatski pomorski muzej, Split

Novi zahvati gradnje u povijesnoj jezgri i okolici Trogira

Iako je povijesna jezgra grada Trogira uvrštena u popis svjetske kulturne baštine UNESCO-a 1997. godine, konzervatorski zahvati u njoj zaustavljaju se na pojedinačnim spomenicima i pročeljima. Malo se učinilo na rehabilitiranju povijesne jezgre kao spomeničke cjeline. Devastacije, bespravne gradnje u povijesnoj jezgri nagrđuju i uništavaju grad kao jedinstvenu cjelinu. Betonirani su posljednji vrtovi i dvorišta. Brojne kuće su opustjele; mnoge se prodaju. Predlaže se izmještanje škole i komunalnih službi iz povijesne jezgre. Kaos je sve očigledniji i u okolnom prostoru. Nova, uglavnom nekontrolirana izgradnja oko grada nema urbanih obilježja. Najnoviji PUP uređenja naselja Travarica zapad (ožujak 2015.) predviđa stambeno-poslovnu izgradnju na predjelu parka – šume Soline, a PUP Travarica istok (lipanj 2015.) turističko-stambenu izgradnju oko novog mosta kopno otok Čiovo (izgradnja u tijeku), koja će narušiti integritet i autentičnost kulturno-povijesne cjeline grada kao i gospodarstva temeljenog na monokulturi turizma.

Lana Skender

Odsjek za likovnu umjetnost Umjetničke akademije Sveučilišta u Osijeku

Suživot vizualne kulture i povijesti umjetnosti

Vizualna kultura obuhvaća komunikativne aspekte primjene slike bez stvaranja razlike između akademske umjetnosti i reklamnih slika. Zbog karakteristika umjetničkih praksi 20. stoljeća, koje uključuju različite kulturne fenomene i masovne medije te kritičko propitivanje istih, vizualna kultura je ušla u domenu interesa povijesti umjetnosti i treba biti ugrađena u sadržajne koncepte predmeta Likovna umjetnost. Povijesnoumjetnička hermeneutika prepoznata je kao oruđe za razumijevanje značenja slike i umjetnosti kao jednog od bitnih konstruktora kulture. Mehanička zamjena jednog predmeta drugim dovela bi do neopravdanog svojatanja područja vizualne kulture koje ima široke interdisciplinarnе interpretacije ali i do banaliziranja čitanja umjetničkog djela koje bi izgubilo stvaralačku komponentu. Promišljanje vizualne kulture ne treba se događati isključivo unutar jedne discipline nego se treba propitivati na razini međupredmetne integracije te kao razvoj metakompetencije vizualne pismenosti.

Vinko Srhoj

Odjel za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru

Anything goes hrvatske kritike

Položaj likovne kritike u Hrvatskoj jedna je od onih neuralgičnih točaka koja potresa temelje struke povijesti umjetnosti. Iz činjenice evidentne odsutnosti kritike u medijima, bilo zbog tržišne nezanimljivosti njihovim vlasnicima ali i psihologije nezamjeranja, odnosno pervertirano sljubljenog odnosa umjetnika i kritičara, „ostaci ostataka“ hrvatske likovne kritike jedva da se probijaju do javnosti. Nepostojanja kritike u hrvatskoj kulturi danas, ili njezina potisnutost na marginu uglavnom sporadičnih javnih polemika, s vremenom se pretvara u gubitak distinktivne moći povijesti umjetnosti. Kritika u Hrvatskoj kao da se više ne ponosi nepotkupljivom pozicijom savjesti struke i ne brine je niveliranje/uprosječivanje umjetničke scene. „Sve prolazi“ kao da je njezina izvitoperena postmodernistička parola. Od 1. kongresa hrvatskih

povjesničara umjetnosti (2001.) kao da se u tom pogledu za sudbinu domaće kritike ništa nije promijenilo. Tada sam zamijetio da ako već nešto i prolazi vrijednosnu ocjenu kritike, često je to obojano subjektivnim razlozima – relacije kritičar – umjetnik, a ne nepristranom principijelnošću. Iz evidentnog odsustva kritike koja preispituje i ocjenjuje „uvijek iznova“, svjedoci smo da se onaj koji je jednom pripušten u prostor uvažavanja domaće kritike, može nadati trajnom ostanku u njemu, bez obzira što i kako potom radio, razvijao se ili stagnirao.

Andreja Šimičić

Muzej Slavonije, Osijek

Prikupljanje građe i oblikovanje muzejskih zbirki kao doprinos razumijevanju razvoja povijesti umjetnosti i poznavanju kulturne baštine — primjer Muzeja Slavonije

U radu će se tematizirati oblikovanje muzejskih zbirki, na primjeru Muzeja Slavonije. Izložiti će se važnost prepoznavanja stilskih elemenata povijesnoumjetničkih razdoblja, odnosno drugih povijesnoumjetničkih elemenata, u obradi muzejske građe. Rezultati obrade muzejskih predmeta, s druge strane, važni su za razumijevanje razvoja povijesti umjetnosti. Promišljeno prikupljanje predmeta i njihovo stručno i sistematizirano okupljanje u zbirke prvi je korak u razumijevanju, time i širenju novih spoznaja razvoja temeljne struke kustosa – voditelja zbirke. Kustos – povjesničar umjetnosti muzejski predmet identificira, stilskom analizom stavlja u kontekst suvremenih umjetničkih kretanja te ga vrednuje i interpretira. Rezultate stručnih i/ili znanstvenih istraživanja prikazuje izložbom i katalogom uz izložbu, čime muzejska građa postaje dostupna stručnoj javnosti i sastavni vidljivi dio kulturne baštine.

Antonija Škrčić

Gradski muzej Karlovac

Osnutak i djelovanje Galerije slika grada Karlovca i djelovanje Galerijskog odjela Gradskog muzeja Karlovac

Izložit će se rezultati arhivskog istraživanja osnutka i djelovanja Galerije slika grada Karlovca. Ova ustanova prva je galerija u Hrvatskoj osnovana poslije Drugoga svjetskog rata. Bavila se sabiranjem, popisivanjem i čuvanjem uglavnom slikarskih djela te izložbenom aktivnošću vezanom za prikupljenu umjetničku zbirku i suvremenu likovnu produkciju Karlovca. Svojim je djelovanjem utjecala na oblikovanje društvenog života grada, te je bila stjecište istaknutih umjetnika i povjesničara umjetnosti. Galerija je 1954. godine postala odjelom Gradskog muzeja Karlovac, a predstaviti će se njezina djelatnost do kraja 1980-ih godina.

Antonia Tomić

Joško Zaninović

Gradski muzej Drniš

Od Gradine do grada

Nelipićeva utvrda podignuta nad kanjonom rijeke Čikole u 14. stoljeću postala je žarišna točka razvoja budućega grada Drniša. Arheološkim istraživanjima ustvrđen je kontinuitet života od prapovijesti do današnjih dana. Na postojećim ostacima čitljivi su tragovi srednjovjekovnih, osmanskih te mletačkih graditeljskih zahvata. Nacrta austrijskih i mletačkih vojnih inženjera pronađeni tijekom arhivskih istraživanja omogućili su rekonstrukciju cjelovitog tlocrta kompleksa utvrde. Konačnim prestankom ratne opasnosti Gradina gubi obrambeni značaj te je prepuštena zubu vremena, a tijekom 18. i 19. stoljeća započinje urbaniziranje podgrađa podno utvrde. Centar grada postaje Poljana (središnji gradski trg) oko koje se grade upravne i stambene zgrade, mahom klasicističkog stila. Razvojni tijek urbane strukture Drniša motivirao nas je pri izradi koncepta budućega stalnog postava Gradskog muzeja Drniš u kojem je segment posvećen razvoju, povijesti i kulturi grada nazvan Od Gradine do grada.

Ana Torlak

Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu

Salonitanski spomenici u privatnim zbirkama na početku 19. stoljeća

Početak 19. stoljeća cilj bogatih zemalja bilo je stvaranje reprezentativnih zbirki antičkih spomenika pri čemu je umjetnost poslužila kao oruđe patriotizma, a povezivanje s antikom stavljeno je u službu suvremenih kulturno-političkih zahtjeva. To je postalo pitanje društvenog statusa te je gotovo većina nacionalnih muzeja zapadnog svijeta, koja posjeduju arheološku zbirku spomenika, zasnovana na antičkim spomenicima, nabavljenim uglavnom u Grčkoj, Maloj Aziji, sjevernoj Africi... Takav kontekst utjecao je i na sakupljanje starina u Dalmaciji. Salona, nekada glavni grad rimske provincije Dalmacije, bila je plodno tlo za nabavku predmeta, o čemu je zabilježen tek poneki podatak u arhivskim dokumentima i literarnoj građi. Tako je austrijski opunomoćenik za Dalmaciju i Albaniju, barun Carnea von Steffaneo iz Salone na svoj posjed u Tapogliano prevezao čak tri skulpture i jedan arhitrav. Markiz Tommaseo degli Obizzi također je sakupio u Saloni spomenike za obiteljsku zbirku umjetnina i starina u obiteljskom dvorcu Catajo. Mletački putopisac Giacomo de Concina opisao je skulpturu koju je vidio u lađi namijenjenu za nepoznatog kolekcionara. U neposrednoj okolici Salone oformljeno je više zbirki, kao što su zbirka obitelji Garagnin, zbirka Vicka Solitra i Carla Lanze. Manje su poznate zbirke solinskih težaka (obitelj Škombro, Šperac, Mikelić, Parać). Prikazom dijela spomeničke građe iz Salone koja je poslužila za formiranje privatnih zbirki vidljivo je bogatstvo salonitanskih spomenika koje danas poznajemo putem arhivskih podataka.

Tanja Trška

Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

U sjeni Carpaccia: Scuola di San Giorgio degli Schiavoni u ranoj povijesnoumjetničkoj literaturi

Prisutnost venecijanske Scuole di San Giorgio degli Schiavoni u povijesnoumjetničkoj literaturi bitno je odredio ciklus Vittorea Carpaccia smješten u središtu još uvijek aktivne bratovštine. Slavni su teleri našli svoje zaslužno

mjesto u djelima pisaca baroknoga razdoblja (Ridolfi, Martinioni, Boschini, Martinelli, Albrizzi, Zanetti), ali i učinili Carpaccia jedinim imenom kroz koje je bratovština pronašla put do povijesnoumjetničkih traktata. Tu je činjenicu slijedio pogled na renesansnoga slikara kao naratora, dokumentarista povijesnog trenutka ili pak – u Kukuljevićevom viđenju – umjetnika slavenskoga podrijetla. Carpacciiov ciklus tako ostaje glavni razlog spomena bratovštine u ranoj povijesnoumjetničkoj literaturi sve do 19. stoljeća, kada se pogled pisaca usmjerava na ostala djela u sjedištu bratovštine, te se uz različite atributivne prijedloge i kvalitativna određenja počinju spominjati imena drugih venecijanskih umjetnika poput Vicenza Catene, Jacopa Tintoretta i Palme Mlađega.

Ratko Vučetić

Ivana Haničar Buljan

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Sulejmanov most u Osijeku — metodologija istraživanja

Uz izgradnju i izgled Sulejmanovog ili Velikog mosta, koji se pružao preko Drave, kroz močvarno područje između Osijeka i Darde, vezano je niz dilema i neodgovorenih pitanja. Drveni most, prva otomanska gradnja na teritoriju današnje Hrvatske, koji je stajao 150 godina i bio smatran izuzetnim građevinskim i umjetničkim djelom, nepovratno je nestao u ratnim operacijama krajem 17. stoljeća. Dosadašnja istraživanja ukazala su na različita tumačenja vremena izgradnje, rušenja, pružanja mosta, konstrukcijskih rješenja, oblikovanja, dužine, pa i funkcije mosta. Skromni materijalni ostaci mosta ne daju dovoljno podataka za precizniju rekonstrukciju mosta. Obzirom na specifičnost situacije, ovim izlaganjem nastoji se ukazati na znanstvene metode, istraživačke modele i alate koji nas mogu približiti odgovorima na postavljena pitanja, te mogućnostima prezentacije mosta *in situ*. Tijekom 2016. godine istraživanja trase i materijalnih ostataka Sulejmanovog mosta nastavljaju se suradnjom s turskim stručnjacima, uz financijsku podršku Republike Turske.

Daniel Zec

Muzej likovnih umjetnosti, Osijek

Historijat osječke galerije: od Galerije slika 1948. do Muzeja likovnih umjetnosti 2014.

Postanak Muzeja (donedavno Galerije) likovnih umjetnosti u Osijeku vezan je uz Muzej Slavonije, u okviru kojega je dugi niz godina institucionalno i prostorno egzistirala kao zbirka slika i skulptura. Od prvoga izdvojenoga izložbenog postava, 1948., u okrilju Muzeja Slavonije u Osijeku, drugog iz 1952., pa do izdvajanja iz Muzeja Slavonije i formalnog osamostaljenja 1954. te konačno preseljenja u nov muzejski prostor 1964., ovaj osječki specijalizirani umjetnički muzej vrijednoga fonda bilježi svoju povijest. U radu će se osim povijesti ustanove i njezina djelovanja razmatrati njezin odnos s matičnim Muzejom Slavonije iz koje se izdvojila u samostalnu muzejsku ustanovu, njezina uloga institucije povijesti umjetnosti u gradu i u regiji te u nacionalnim okvirima, kao i stručni i znanstveni doprinos njezinih djelatnika.

Sanja Žaja Vrbica

Odjel za umjetnost i restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku

Likovni život u Dubrovniku od 1850. do 1945. godine

Izlaganjem će biti obuhvaćene najranije dubrovačke izložbe i likovne kritike prije osnivanja prve institucije orijentirane prikupljanju i prezentiranju djela moderne umjetnosti – Umjetničke galerije Dubrovnik 1945. godine. Začeci prvih umjetničkih institucija tijekom 19. stoljeća u Dubrovniku vezani su uz predstavljanja umjetnika publici organizirana u izložbama trgovina i komercijalnim prostorima Straduna, općinskoj dvorani i predvorju kazališta. Značajne su i inicijative građanskih društava za promicanje Dubrovnika te pojedinci posvećeni uređenju grada, ali i osnivanju muzeja i galerija. Prvi izložbeni prostori bili su manjih dimenzija, privatnog karaktera, te se tijekom čitavog razdoblja osjeća potreba za osnivanjem adekvatnog muzejskog prostora namijenjenog kompleksnijem prezentiranju umjetničkih djela, sakupljanjem moderne umjetničke građe vlastite baštine, vođenog profesionalnim kadrom, što je realizirano tek 1945. godine otvaranjem Umjetničke galerije.

Maja Žvorc

samostalna istraživačica

Muzej Međimurja Čakovec i obitelj Zrinski: problemi i izazovi prezentacije raznesene materijalne baštine

Čakovečki Stari grad, u kojemu je danas smješten Muzej Međimurja, bio je sjedištem obitelji Zrinski od dolaska Nikole IV. Zrinskoga Sigetskoga u Međimurje 1546. godine do smrti jednoga od posljednjih članova obitelji Adama Zrinskoga 1691. godine. Nakon Zrinsko-frankopanske pobune, Dvorska komora zaplijenila je sva obiteljska imanja i raznijela većinu dragocjenosti. Najveći broj predmeta odnesen je upravo iz čakovečkoga dvora, o čijem bogatstvu svjedoče suvremeni izvori. Budući da Muzej Međimurja posjeduje razmjerno mali broj predmeta koji potječu iz razdoblja obitelji Zrinski (najveću materijalnu ostavštinu predstavlja sam sklop Staroga grada koji je slijedom stoljeća doživio brojne preinake), pozornost izlaganja bit će usmjerena na probleme i izazove prezentacije nekoć bogate materijalne baštine navedene plemićke obitelji, koja je obilježila hrvatsku povijest u vrijeme ranoga novog vijeka.

PANELI

(Ne)ostvareno

Strateški istraživački i nakladnički projekti hrvatske povijesti umjetnosti: sinteze — umjetnička topografija — korpusi — monografije

Uz 4. kongres hrvatskih povjesničara umjetnosti, koji je posvećen različitim oblicima institucijskog postojanja i djelovanja hrvatske povijesti umjetnosti, održat će se okrugli stol (panel) na kojem će se retrospektivno i analitički sagledati provedba nekih dugoročnih strateških djelatnosti struke u Hrvatskoj nakon Drugog svjetskog rata. Riječ je o ključnim modelima istraživanja, obrade i prezentacije nacionalne umjetničke baštine na domaćem i međunarodnom planu, na kojima se desetljećima angažirao Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu. Svi su ti projekti ostvareni tek djelomično. Postavlja se pitanje: dokle je došla i zbog čega je zapela njihova realizacija, da li bi ona bila moguća nekom novom mobilizacijom struke te je li ona još uvijek izgledna i poželjna? Razmatranje obuhvaća sljedeće tipove povijesnumjetničkih okvirnih projekata i njihovu realizaciju: sinteze, umjetnička topografija, korpusi umjetničke baštine, monografska obrada umjetnika, spomenika i spomeničkih cjelina.

Sudjeluju: Žarko Domljan, Miljenko Jurković, Tonko Maroević, Milan Pelc, Ivanka Reberski

Ikonografija i ikonologija u hrvatskoj povijesti umjetnosti i humanistici

Ikonologija je u proteklih stotinu godina, od pionirskih radova Abya Warburga do punog zamaha u djelu Erwina Panofskog, postala nezaobilazna metoda u povijesti umjetnosti. Ipak, je li pojam „metode“ unutar povijesti umjetnosti preuzak za svu širinu pristupa koju nameće „znanost o slici“ i u kojoj je mjeri ikonologija kompatibilna s drugim metodama, poglavito s formalnom analizom likovnog djela? Organizacijom panela želi se potaknuti rasprava o povijesnumjetničkim metodološkim praksama s posebnim osvrtom na ikonografiju/ikonologiju u okviru suvremenih istraživanja i velikih promjena unutar humanističkih disciplina. Ponaјprije nas zanima stanje u hrvatskoj povijesti umjetnosti, odnosno, način definiranja i razumijevanja ovih metoda u okviru znanstvenoga rada i visokoškolskoga obrazovanja te rezultati novijih istraživanja i publikacije na ovome području.

Teme:

Stotinu godina nakon Warburga: istine i zablude
Od ideje do slike: Erwin Panofsky i dosezi ikonologije
Nove perspektive ili kraj povijesti umjetnosti?
Odnos riječi i slike – postoje li granice?
Problemi deskripcije likovnih djela kroz povijest: kako tumačiti „slike“?

Sudjeluju: Josip Belamarić, Sanja Cvetnić, Dino Milinović, Milan Pelc, Marina Vicelja Matijašić

150 godina djelovanja Hrvatskog društva likovnih umjetnika

Za razvoj hrvatske moderne umjetnosti od velikog je značenja osnivanje Društva umjetnosti 1868. godine u Zagrebu, koje je poslužilo kao platforma iz koje će se u vrlo kratkom roku iznjedriti Muzej za umjetnost i obrt (1880.) i Obrtna škola, današnja Škola za primijenjenu umjetnost i dizajn (1882.), Umjetnički paviljon (1898.), Moderna galerija (1905.) i Privremena viša škola za umjetnost i umjetnički obrt, današnja Akademija likovnih umjetnosti (1907.). Društvo je tijekom svoje stoljeće i pol duge povijesti prolazilo brojne mjene koje su bile uzrokovane različitim unutarnjim promjenama i političkim predznacima, ali je uvijek davalo važan i čvrst okvir i potporanj za odvijanje i razvoj likovne umjetnosti u Hrvatskoj. Od formativnih godina krajem 19. stoljeća i prvih izložaba u Zagrebu, preko promjena institucionalne umjetničke djelatnosti koju su donosili novi društveni okviri tijekom cijelog 20. stoljeća, od malog Društva umjetnosti razvilo se respektabilno Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, danas najveće umjetničko udruženje u Hrvatskoj.

Sudjeluju: Tamara Bjažić Klarin, Tomislav Buntak, Iva Matija Bitanga, Dalibor Jelavić, Irena Kraševac, Ivana Mance, Ana Šeparović, Artur Šilić, Robert Šimrak, Petra Šlošel, Josip Zanki

Josip Zanki
Tomislav Buntak

HDLU — pogled u budućnost

Hrvatsko društvo likovnih umjetnika jedna je od najstarijih umjetničkih strukovnih udruga u Srednjoj Europi. Društvo je osnovano inicijativom Ise Kršnjavija 1868. godine u Zagrebu. Po Statutu HDLU-a jedna od temeljnih zadaća društva je da razvija, potiče i promiče hrvatsku likovnu umjetnost, unapređuje i štiti „slobodu“ likovnog stvaralaštva i djelovanja te socijalna i autorska prava svojih članova. Hrvatska se umjetnost za vrijeme socijalističke Jugoslavije unutar tadašnjih granica razvijala u uskim okvirima totalitarnog društva, da bi nakon 1990. godine svjedočili postepenom otvaranju, ali i suradnji s drugim kulturama koja se bazira na „romantičnoj prošlosti“. Hrvatsko je društvo likovnih umjetnika svoje međunarodno djelovanje zasnovalo na negiranju imperijalnih i kolonijalnih projekata, a težište je stavljeno na suradnju s različitim nezavisnim grupama umjetnika, organizacijama i društvima putem razmjene izložaba, projekata i različitih platformi. Smatramo da bi ovakav model mogao biti primjenjiv na kulture tranzicijskih prostora ali i „kulture drugih“.

Ana Šeparović

Udruženje likovnih umjetnika hrvatske u kontekstu socrealizma

U izlaganju posvećenom djelovanju Udruženja likovnih umjetnika Hrvatske – ULUH-a u razdoblju između 1945. i 1950. godine, razmotrit će se uloga društva u nastojanju države/partije da nametne kanon socrealizma na područje likovne umjetnosti kroz totalitarnu organizaciju svijeta umjetnosti po uzoru na Sovjetski Savez. Osobita će se pozornost posvetiti mehanizmima kontrole i usmjeravanja likovne produkcije prema ideološki „ispravnom“ socrealizmu u okvirima potpune odsječenosti od zapadno-europskih likovnih zbivanja. U tom smislu nezaobilazan su pokazatelj godišnje izložbe ULUH-a, središnje likovne smotre toga razdoblja: od prve izložbe 1946., kada ideološki pritisak još nije uzeo maha, zamjećujemo dominaciju intimističkih tema, a svega desetak posto radova ima socrealistički predznak, sve do izložbe 1949. kada je

ideološki pritisak dosegnuo vrhunac te oko 70 posto zastupljenih radova čine oni socrealističke provenijencije.

Tamara Bjažić Klarin

Sekvenca iz povijesti Doma likovnih umjetnosti u Zagrebu, 1934.–1939.

Istraživanja i prikazi Doma likovnih umjetnika, jedine javne zgrade namijenjene kulturi izgrađene u Zagrebu između dva svjetska rata, obično se bave arhitektonskim djelom Ivana Meštrovića ili ideološkim aspektima prenamijenjene zgrade 1940-ih i 1950-ih godina. S gledišta povijesti umjetnosti daleko je zanimljiviji odnos samih umjetnika i arhitekata prema zgradi doma. Naime, znatan dio njih javno je istupio protiv dodjele gradnje Meštroviću mimo javnog natječaja, same zgrade koja je svojom arhaičnom formom, nepoštivanjem odabrane konstrukcije i enormnim troškovima izgradnje bila protivna profesionalnoj etici i fundamentalnim idejama suvremene arhitekture. *Grand finale* bila je dodjela zgrade na upravljanje Društvu umjetnosti što je za ishod imalo bojkot izložbe *Pola vijeka hrvatske umjetnosti* s kojom je zgrada otvorena od strane nekoliko desetaka likovnih umjetnika i arhitekata. Fokus izlaganja bit će upravo na razdoblju od 1934. do 1939. godine kada je zgrada bila povod tenzijama na zagrebačkoj likovnoj i arhitektonskoj sceni, ali i između umjetnika i arhitekata na jednoj, i gradskih vlasti u funkciji investitora na drugoj strani.

Dalibor Jelavić

Proces prijelaza HDLU u Meštrovićev paviljon

Krajem 80-ih, u suradnji s tadašnjim predsjednikom Antom Rašićem i tajnikom udruženja Hamom Čavrkom, sudjelovao sam na izradi publikacije *Dokumenti–Argumenti. Meštrovićev dom likovnih umjetnosti 1930.–1990.* (Tomislav Hruškovec, HDLU) sa svrhom prikupljanja činjenica i objektivne osnove za razgovor s tadašnjim predstavnicima vlasti vezano uz povratak prava korištenja zgrade, koju je u to vrijeme koristio Muzej narodne revolucije. Početkom Domovinskog rata, u rujnu 1991., tadašnje sjedište HDLU-a okupirale

su Hrvatske obrambene snage pri čemu su likovni umjetnici bili prisiljeni svoje urede na dvije godine preseliti u Galeriju Karas u Praškoj 4 od svega 156 m². Gubitak prostora na Svačićevom trgu bila je motivacija za intenziviranje pregovora HDLU-a, predvođenih u to vrijeme s predsjednikom Ivanom Kožarićem, dopredsjednikom Daliborom Jelavićem i tajnikom Hamom Čavrakom, s predsjednikom Republike Hrvatske Franjom Tuđmanom i ministrom kulture Vlatkom Pavletićem po pitanju povrata prava korištenja Meštrovićevog paviljona. Godine 1993. HDLU je ušao u Dom hrvatskih likovnih umjetnika te je unatoč raznolikim izazovima i značajnim zahtjevima održavanja zgrade, uspio do današnjeg dana osigurati kontinuitet korištenja Paviljona u ime i za hrvatske likovne umjetnike.

Robert Šimrak

HDLU u vrijeme obnove zgrade

Povratak Meštrovićevog Doma likovnih umjetnika Hrvatskom društvu likovnih umjetnika 1993. godine jedan je od ključnih trenutaka u burnoj povijesti te zgrade kao i institucije. No, izvorno zamišljenu kulturno-umjetničku i izložbenu djelatnost tek je predstojalo u punom kapacitetu vratiti hrvatskim umjetnicima, što je vodstvo HDLU-a na čelu s Robertom Šimrakom 2001. godine uzelo kao svoj prioritetni zadatak. Ovaj vrhunski spomenik hrvatske moderne arhitekture između dva rata doživio je kroz prenamjene u prostor džamije te potom Muzej narodne revolucije opsežne pregradnje i adaptacije unutrašnjosti, koje je valjalo ukloniti s ciljem očuvanja autentičnosti izvornog projekta. Priroda radova dopustila je njihovo izvođenje isključivo u ljetnim mjesecima, omogućivši upravi da se ostatak godine posveti borbi s birokracijom. Godine 2001. uklonjena je montažna pregradnja unutrašnjosti za potrebe Muzeja narodne revolucije, arhitekta V. Richtera, dok se sljedećeg ljeta odvila znatno zahtjevnije uklanjanje preinaka za džamiju izvedenih u armiranom betonu te otkrivanje izvorne staklene kupole i glatkih zidnih ploha. Uklanjanjem dviju agresivnih intervencija prema projektu arhitekta A. Mutnjakovića spomeniku je uspješno vraćen izvorni sklad te njegova jednostavna ljepota i dostojanstvo, čime su kraju privedene dvije od planirane četiri faze obnove.

Ivana Mance

„Starmali“ Salon mladih

U izlaganju će se razmotriti okolnosti pokretanja Salona mladih koji se održava od 1968. godine. Zamišljen kao svojevrсна samoupravljajuća platforma, na kojoj se predstavljaju mladi umjetnici bez posredovanja institucije žiriranja, ova izložba je u startu bila obilježena heterogenošću umjetničkih pristupa i nepostojanjem distinktivnih obilježja spram konvencionalne umjetničke produkcije. Njezina recepcija u javnosti također nije prolazila bez kritika: dio kritičarske javnosti smatrao je već strukturalno proturječnim da se umjetnost generacije koja bi navodno trebala biti glasnik umjetnički novog i progresivnog predstavlja na tradicionalnoj izložbenoj formi Salona, a jasne kritičke primjedbe odnosile su se i na karakter umjetničke produkcije. Već u prvim godinama svoga postojanja Salon je pokušavao organizacijski odgovoriti na uočene probleme, no čini se da nesporazum nastao uslijed manjka relevantnih kriterija odabira nije bilo jednostavno ispraviti.

Iva Matija Bitanga

25. salon mladih

Nakon završetka 24. salona mladih na kojem smo izlagale, Jasminka Končić, Ida Mati i ja razgovarale smo o tome što bi sljedeći Salon mogao biti i što bi bio kad bi bio Salon mladih koji bismo mi organizirale. Zaključile smo da bi, osim likovnih umjetnosti, svakako trebalo uključiti i dizajn, arhitekturu, kazalište, književnost, modu, glazbu, suvremeno komponiranu glazbu, film, video, nove medije, fotografiju i da bi bilo najbolje kad bi, osim hrvatskih umjetnika, mogli vidjeti što rade naši vršnjaci u svijetu. Tada nije postojao ni približan broj festivala, manifestacija i događanja koje su nam danas svakodnevno dostupni, a nije postojala niti mogućnost nastupa mladih umjetnika. Svoju inovativnu ideju iznijele smo organizaciji prethodnog Salona, koji su nas podržali i kroz dvije godine priprema i rada otvorio se, u organizaciji HDLU-a, 25. salon mladih: jednomjesečni festival svakodnevnih događanja na kojem su, u devet kategorija, svoje radove predstavili mladi umjetnici do 35 godina iz čitavog svijeta.

Irena Kraševac

„Plavšić smijenio Kršnjavija“ — Hrvatsko društvo umjetnosti na prijelomnici 1918./1919. godine

U hrvatskoj su se povijesti ključne prijelomnice događale u ratnim godinama koje su ujedno bile i smjene političkih sistema i vlasti, a koje su potom inicirale radikalne promjene na svim razinama društvenog djelovanja, pa tako i u kulturnim institucijama. Kraj Prvoga svjetskog rata stuboka je izmijenio političku kartu Hrvatske koja nakon rasapa Austro–Ugarske Monarhije ulazi u Državu Slovenaca, Hrvata i Srba (kasnije Kraljevinu Jugoslaviju), a Društvo umjetnosti je također dočekalo burnu i radikalnu smjenu vlasti. Nakon što je pedest godina aktivno djelovao u Društvu, od 1868. godine kao njegov inicijator i osnivač, potom kao dugogodišnji tajnik i potpredsjednik, a od 1903. do 1918. predsjednik, Isu Kršnjavija smijenio je Dušan Plavšić. Kako su Kršnjavijev lik i djelo u međuvremenu prilično dobro istraženi i obrađeni, posebice na simpoziju *Iso Kršnjavi–veliki utemeljitelj*, održanom 2012. godine i pripadajućem Zborniku (Institut za povijest umjetnosti, 2015.), njegov zastavljač dosada nije dobio dovoljno pozornosti u hrvatskoj historiografiji, pa ni povijesti umjetnosti. Dušan Plavšić (Vinkovci, 1875. – Zagreb, 1965.), po zanimanju ekonomist i bankar, a po vokaciji likovni i književni kritičar, vodio je Društvo umjetnosti (bez predznaka Hrvatsko), od 1918. do 1927. godine kada ga je zamijenio arhitekt Vjekoslav Heinzl. Odabiranjem Plavšića, Društvo je dobilo predsjednika iz potpuno različite profesije, premda je njegovo ime bilo vezano uz početke hrvatske moderne umjetnosti oko 1900. godine, kao osnivača i vlasnika kulturnog časopisa *Mladost*, organizatora izložaba i kolekcionara. Istraživanje vezano uz izradu monografije o 150-godišnjici HDLU, obuhvatilo je i arhiv obitelji Plavšić u Hrvatskom državnom arhivu na temelju kojeg je pripremljen osvrt na Plavšićevo djelovanje.

Petra Šlošel

Artur Šilić

Predstavljanje unosa u bazu projekta Artnet — izložbe i publikacije HDLU od 1868. do danas

Pripremni rad na monografiji povodom 150. obljetnice Hrvatskog društva likovnih umjetnika u svom istraživačkom dijelu počiva na korištenju baze podataka razvijene za potrebe projekta Artnet. Predmet istraživanja projekta Artnet način je organizacije umjetničkih mreža temeljem teze o njihovoj značajnoj ulozi u integraciji europskog kulturnog prostora tijekom 20. stoljeća, točnije način na koji su hrvatski umjetnici i umjetničke mreže pridonijeli širem polju međukulturalne razmjene u Europi u 20. stoljeću. Razvijena baza podataka primjenjuje metode digitalne humanistike kombinirajući tradicionalno istraživanje arhivskih, tekstualnih i slikovnih izvora s novim analitičkim metodama koje je omogućila informacijska tehnologija. U okviru mogućnosti baze Artnet prikupljaju se, popisuju te u konačnici analiziraju podaci o izložbenoj i publicističkoj djelatnosti Hrvatskog društva likovnih umjetnika tijekom njegovih 150 godina postojanja. Dosadašnjim istraživanjem obrađeno je i popisano 600 izložbi te 200 publikacija, pri čemu su kao značajnije teme i moguća polazišta za daljnje istraživanje identificirane prije svega periodične manifestacije u organizaciji Hrvatskog društva likovnih umjetnika (Izložba povodom Dana republike, Zagrebački salon, Salon mladih, Godišnja izložba članova) te istaknuto djelovanje pojedinih izložbenih prostora (Galerija Karas, Galerija proširenih medija). Izlaganjem će se pružiti uvid u dosadašnje istraživanje navedenih tema te rad u bazi podataka Artnet, kao i ukazati na neke poteškoće u prikupljanju podataka iz povijesti Hrvatskog društva likovnih umjetnika.

4. kongres hrvatskih
povjesničara umjetnosti
24.–26. studenoga 2016.
Muzej suvremene umjetnosti,
Zagreb

RASPORED I KNJIGA SAŽETAKA

NAKLADNICI
Društvo povjesničara
umjetnosti Hrvatske
Institut za povijest umjetnosti

ZA NAKLADNIKE
Zvonko Maković
Milan Pelc

IZVRŠNI UREDNIK
Krešimir Juraga

KOREKTURA
Đurđa Kovačić

GRAFIČKO OBLIKOVANJE I PRIPREMA
Romana Kajp

TISAK
INTERGRAFIKA TTŽ, Zagreb

NAKLADA
300

Zagreb, studeni 2016.

ISBN (DPUH) 978-953-6089-46-8
ISBN (IPU) 978-953-7875-41-1

CIP zapis je dostupan u
računalnome katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 000948930.

ORGANIZATORI:

POKROVITELJI:

